

Δράσας δὲ πολλὰ χυποτλάς καθ' Ἑλλάδα
 Τόλμα τε θυμοῦ καὶ φρενῶν εὐβουλία,
 Σωτήρ πέφηνεν ἐκ κακῶν τῆ πατρίδι.
 Θανόντι δ' οὐδὲ μὴμ' ἀνέστησαν τότε,
 Σὺν μητρὶ θερμὰς δακρῶν δόντες χόας.

Ἄτθις κέκυθεν ᾧδ' Ἀλέξανδρον κόνης
 Ἄριστον ἐν βουλαῖσι Μαυροκορδάτον.
 Προστάντα πάσης Ἑλλάδος πρὶν, καὶ κάρα
 Στεφθέντα δόξης πολυδαίδαλῳ στέφει.
 Πονουμένην γὰρ βαρβάρῳ πάτρην Ἄρει
 Ἐδτολμία τ' ἔσωσε καὶ φρενῶν κράτει.
 Τοι γὰρ λιπόντα φέγγος ἡλίου νόσω
 Πενθεὶ μιν Ἑλλάς πάσα κάποδύρεται.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΗΜΗΣ

ΚΑΝΑΡΙΗΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΔΕΤΗΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

Μοῖραν βίου πλήσαντα κλεινὸν Ἀνδρέαν
 Κεῦθει Μεταξᾶν ἐνθάδ' Ἀιγῆς κόνης,
 Τιμῆντα νήσου τῆς Κεφάλληνων γόνον
 Πάσαν δὲ φοιτᾷ γῆν ἅν' Ἑλλάδα κλέος
 Ἄλκις τ' ἀθραύστου φράδμονος τ' ἀνδρὸς νόου,
 Ὃς ἐν μάχαις τ' ἄριστος ἐν βουλῇ θ' ἄμα
 Γεγώς, ὑπέστη πολλὰ κάρβερε χθόνα
 Ἀῶν πατρῶν βαρβάρου τυραννίδος.

ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΤΣΟΣ

Τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μύσης καὶ λειτουργῆς ἐκ τῶν πρώτων
 Τῆ προσφιλεστάτη αὐτοῦ πατρίδι οὐ μόνον πλοῦτον ἀρί-
 [ζήλου
 Ἄλλὰ καὶ ἠγεμόνος γεραρὸν ἀξίωμα γενναιοφρόνως
 [προσηγήχε-

ΘΑΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ

Τὸν στρατάρχην Ὀδυσσεᾶ μετὰ χρόνους χαιρετάτε.
 Ἐδῶ κεῖται τοῦ Ἀνδρούτσου ὁ περιβλεπτός υἱός.
 Καταβὰς ἐκ τοῦ σταυροῦ τὸν ὕπνον μάρτυρος κοιμᾶται,
 Καὶ πικρὰς ἀχαριστίας εἶν' ὁ τάφος του ναός.
 Τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους κατ' ἀρχὰς εὐαγγελίζων
 Μ' ἑκατὸν Ἑλλήνων παῖδας νίκης ἔστησε χορὸν,
 Καὶ εἰς τῆς Γραβιάς τὸ χάνι τὸν Βρυῶν ἄρματιζων,
 Τοῦ χοροῦ ἐκείνου ἔζη Τούρκων ἄφησε σωρὸν.
 Τριπλὴν ἀνοίγειν ὁ Τούρκος καὶ μᾶς ἐπνίγειν ἀγκάλην
 Εἰς τὰς Στερεὰς τὰς δύο καὶ εἰς τοῦ Πέλοπος τὴν γῆν.
 Πλὴν αὐτὸς κτυπᾷ τὴν μίαν, ἀπῶθει μακρὰν τὴν ἄλλην,
 Καὶ τῆς τρίτης εὐλοκῶν τὸν λοιμὸν καὶ τὴν σφαγὴν.
 Μὲ συντετριμμένα μέλη ὁ στρατάρχης τώρα κεῖται.
 Δὲν τὸν ἔφαγε πυρῆτις, δὲν τὸν ἔβριψε πληγῆ.
 Μεταξὺ τοῦ Παρθενῶνος ἡ ἀγγόνη του κινεῖται,
 Καὶ ἀπὸ τὸ μνημα τώρα τοὺς φονεῖς του εὐλογεῖ.

ᾧδὲ κεῖται ἐν εἰρήνῃ καὶ πίστει.

Στρατηγός

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΓΕΩΡΤΖ

ἀφιερῶσας ἐαυτὸν καὶ πάντα τὰ ἐαυτοῦ

ὑπὲρ τῆς ἀπὸ τῆς δουλείας ἀπελευθερώσεως
 φυλῆς χριστιανικῆς,
 συντελέσας ἵνα ἡ Ἑλλάς κατασταθῇ ἔθνος,
 ζήσας ὅπως ὑπηρετήσῃ αὐτὴν
 καὶ

ἀποβιώσας μεταξὺ τοῦ λαοῦ αὐτῆς.

ΘΕΟΚΑΝΤΟΣ ΦΑΡΜΑΚΙΑΝΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ

Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

Θανάτου μοσχολίθανον εἰς τὴν ζωὴν ὠσφράνθη
 Καὶ βρέφος ὑπὸ κλαυθμηρᾶν ἱτέαν ἐγεννήθη.
 Τὸν κόσμον εἶδε καὶ ἔκλαυσεν, ἡγάπησεν, ἡσθάνθη,
 Πλὴν ἐκουράσθη καὶ πῶσων ἔδω ἀπεκοιμήθη.
 Τῆς δυστυχίας εὐσεβῶς τὸν ὕπνον χαιρετάτε
 Ὁ μάρτυς ἀναπαύεται, ἡ σύμφορὰ κοιμᾶται.

Στοργὴ καὶ πόνος συνεχῆς ὑπῆρξεν ἡ ζωὴ του
 Πλὴν ἔβρεξεν ὁ θρηνός του ὡς κόκκου μελωδία,
 Καὶ πανεμένη ἔφαλλε τὴν δόξαν ἡ ψυχὴ του,
 Ὃς ψάλλει βύαξ ἔρημος, ὡς κλαί' ἡ δυστυχία.
 Εἰς τρία ἦδη τέκνα του πλησίον ἐκοιμήθη,
 Ἄλλὰ τὰ σφίγγει καὶ νεκρὸς εἰς πονεμένα στήθη.

Εἰς μάτην ἀνεζήτησα ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων
 πλακῶν καὶ ἄλλα ὀνόματα προσφιλῆ εἰς τὴν
 ἐθνικὴν ἡμῶν δόξαν ἡεῖς τὴν φιλολογίαν. Ἀντι-
 τοῦ Πετρόμπεη καὶ τοῦ Νικήτα τοῦ Τουρκοσά-
 γου, τῶν ὁποίων μετὰ πόθου ἄλλὰ μάτην ἐζή-
 τησα τοὺς τάφους, ἀνεγίνωσκα ἐπὶ πλουσιῶν καὶ
 ἀκόμψων μνημείων στομφώδη καὶ ἀνούσια ἐπι-
 γράμματα, ἀργυραμοιβῶν καὶ ἐμπόρων! Καὶ τίς
 οἶδεν ἐὰν τὰ τέκνα μας δὲν ἀναζητήσωσι ποτε
 εἰς μάτην καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα ὀνόματα, ὅσα ἡ-
 ζήσωσιν νὰ μνημονεύσῃ ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν συγ-
 χροῶν! Οὕτως ὁ χρόνος, καταγελῶν τῆς κενό-
 δοξίας τῶν θνητῶν, καταφέρει διηνεκῶς τὴν βα-
 ρεῖάν του σφύραν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἐπιτυμβίων
 λίθων, καὶ μετὰ πολλῶν ἀσημάντων σβύνει καὶ
 πολλὰ ἐνδοξα ὀνόματα.

ἈΘΗΝΑΙΣ.

Ἡ ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

ἐν Νεαπόλει.
 Πρέπει νὰ ἴδῃς τὸν Ὀλλανδὸν εἰς μίαν τῶν
 ἐτησίων ἐμπορικῶν πανηγύρων, τὸν Ἰσπανὸν
 εἰς μίαν ταυροδρομίαν, τὸν Ἀγγλον εἰς ἐν ἵπ-
 ποδρομίον, καὶ τὸν Νεαπολίτην εἰς μίαν δημο-
 τικὴν ἐορτήν. Τοιαῦται δημοτικαὶ ἐορταί, δια-
 σκεδάζουσαι γενικὴν εὐθυμίαν καθ' ὅλην τὴν Νεά-
 πολιν, εἶνε πολλαί· πρῶτον ἡ τῆς «Παναγίας
 τῆς Πιεδιγόρτσας», ἧς ἡ σικνὴ ὑπόκειται ἐν τῇ
 παραλία τῆς Κιατίας καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Πανσι-
 λύπου, ἡ ἀγαπητὴ ἐορτὴ τῶν Νεαπολιτῶν, ἧς
 ἐγίνετο ἄλλοτε μνεῖα καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς προικο-
 συμφάνοις, ἐν οἷς κατεχωρίζετο ἴδιος ὄρος, καθ'
 ὃν ὁ σύζυγος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ συνοδεύῃ τὴν
 σύζυγόν του εἰς τὴν πανηγυριν ταύτην. Ἐρχεται
 ἀκολούθως ἡ ἐορτὴ τῆς «Παναγίας τοῦ Μοντε-
 βίργινε», μετὰ τὴν πλήρη θορύβου καὶ ζωηρότητος

ἐπιστροφήν της, με τὰς λαμπρὰς ἀμάξας της, με τοὺς καταστολιστοὺς ἵππους της, τοὺς ἀπαστράπτοντας ἱματισμοὺς, καὶ τὰ ἀπειρομεγέθη ἀμάξια, συρόμενα ὑπὸ βοῶν μεγαλοκέρων, καὶ μετακομίζοντα τοὺς λαοὺς τῶν πέριξ χωρίων. Ἄλλ' οὐδεμία τῶν ἐορτῶν τούτων εἶνε τόσον περιέργως, ὅσον ἡ τῆς πρώτης Νοεμβρίου, οὐδεμία δ' ἄλλη ἀναδεικνύει ἐξ ἴσου λαμπρῆς καὶ καταφανῶς τὸν Νεαπολιτικὸν χαρακτῆρα, με ὅλας αὐτοῦ τὰς ἀντιθέσεις καὶ ἐναντιότητάς, καὶ με τὸν ὑπερβάλλοντα ἐνθουσιασμόν του. Οὐδεμία δ' ἄλλη ἐορτὴ δημοιάζει ὀλιγώτερον με ὅτι, γίνεται ἀλλαχοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. Ἐν ταύτῃ δὲ μάλιστα τῇ πανηγύρει ἀναγνωρίζεται ἡ Παρθενοπαία παρθένος, ἡ θυγάτηρ τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης, ἥτις εἶχε ῥίψη τὸν πέπλον τῆς ποιήσεως καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ ἱζ' αἰῶνος, ἐν Νεαπόλει ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ ἐντὸς τῆς πόλεως, τῆς δ' ἥκιστα ὑγιεινῆς ταύτης συνηθείας οὐδ' αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Εὐρώπης ἅπασαι ἀπὸ ἀπῆλάνθησαν μέχρι σήμερον· μόλις δὲ παρῆλθεν αἰὼν, ἀφ' οὗ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Παρισίοις τὸ κοιμητήριον αὐτῶν Ἀθῶν, ἧτο ἐστία λοιμωδῶν μiasμάτων. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ μὲν ἐκ θρησκευτικοῦ ζήλου ἐπεθύμουν νὰ θάπτωνται ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν, αὐταὶ δ' ἐπὶ τέλος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ χωρέσουν ὅλους τοὺς νεκροὺς, κατεσκευάσθησαν καὶ ὑπόγεια κοιμητήρια, ὧν τινὰ ὑπάρχουσι ἀκόμη καὶ σήμερον· ἐν Νεαπόλει δὲ τὸ περιφημότερον τῶν τοιούτων κοιμητηρίων εἶνε τὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπερ ἐπισκέπτονται κατ' ἔτος πάμπολλοι. Τῷ 1656 ἐνέσκηψε λοιμὸς φοβερός, ὅστις ἐθέρισε 200,000 κατοίκους· τότε δὲ καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς, ὁ κυβερνῶν ὑπὸ τὴν Ἰσπανίαν τὴν χώραν, ἐπεχείρησε νὰ μεταφέρει τὰ κοιμητήρια ἐκτὸς τῆς πόλεως, τὸ κατόρθωσε δὲ διὰ χιλίων Τούρκων, οἵτινες ἐχρησίμευσαν μεγάλας τότε, διότι αὐτοὶ ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς, καὶ μετέφερον τὰ ὄστα τῶν πρὸ πολλοῦ τεθαμμένων ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἄνευ δ' αὐτῶν πιθανώτατον εἶνε, ὅτι τὸ κατόρθωμα τοῦτο δὲν θὰ ἐλάμβανε χώραν. Αὐτὸ τοῦτο συνέβη καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα ἐν καιρῷ τῆς μεγάλης πανώλους, ὅτε τὸ ἔργον τοῦ νεκροθάπτου ἐξετέλεσαν Τούρκοι αἰχμαλωτισθέντες κατὰ θάλασσαν.

Ὡς γνωστὸν, ἐπεκράτει τότε κατὰ τὴν Εὐρώπην παράδοξον διεθνὲς δίκαιον. Ἡ μεσόγειος διεσταυρώνατο ἀπὸ τοὺς στόλους δύο ἀντιθέτων πολιτισμῶν, τοῦ χριστιανικοῦ καὶ τοῦ μουσουλμανικοῦ. Ὅσακις οἱ δύο ἀντίπαλοι στόλοι συνηντῶντο, ὁ εἰς ἐπετίθετο κατὰ τοῦ ἄλλου, καὶ οἱ ἠττώμενοι ἐγίνοντο αἰχμαλωτοὶ τοῦ νικητοῦ. Οἱ τοιοῦτοτρόπως αἰχμαλωτιζόμενοι χριστιανοὶ ἀπήγοντο εἰς Ἀλγερίαν ἢ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖ ἐπωλοῦντο εἰς κύριόν τινα, ὅστις

μετεχειρίζετο αὐτοὺς πρὸς διαφόρους χρεῖς. Ὑπεβάλλοντο δὲ εἰς ἐργασίας βαρυτάτας, καὶ εἰς ῥαβδισμοὺς, καὶ ταῦτα πάντα ὑπέμενον, μέχρῃ οὐ ἐξηγοράζοντο ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς των, ἢ ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς ἐξαγορᾶς. Τοὺς μουσουλμάνους ἐμιμήθησαν καὶ οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες, ὅθεν καὶ οἱ οὕτως αἰχμαλωτιζόμενοι Τούρκοι ἐρίπτοντο εἰς τὰ κάτεργα, ὅπου ἐκωπηλάτων. Ὁ ἀτμὸς ἦτο ἄγνωστος ἀκόμη τότε, διὸ καὶ ἐχρειάζοντο πολλοὶ βραχίονες, ὅπως μετακινήσωσι τὰς βαρεῖας καὶ ὑψηλὰς ἐκεῖνας μηχανὰς, αἵτινες ἐχρησίμευον ὡς πλοῖα.

Ὅσακις δὲν ὑπῆρχον Τούρκοι, ἢ τὰ περιπλέοντα καταδρομικὰ δὲν συνελάμβανον ἱκανοὺς αἰχμαλώτους, ἐκένουν τότε τὰς φυλακὰς, καὶ ὅλοι οἱ τέως κάτοικοι αὐτῶν ἀπήγοντο εἰς τὰ βασιλικὰ πλοῖα ὡς κωπηλάται. Ὁ Κολβέρτος μάλιστα γράφων πρὸς τὰ τῶν τότε χρόνων πολιτικὰ συμβούλια, ὑπενοεῖ ὅτι καλὸν ἦτο νὰ καταδικάζωσιν ὅτι πλείστους ἀνθρώπους εἰς τὰ κάτεργα· ἡ δὲ τοιαύτη καταδίκη ἐπέπεσε μάλιστα κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν διαμαρτυρομένων μετὰ τὴν ἀνάκλισην τοῦ διατάγματος τοῦ Κονδουίγκου. Δημόσιοι λειτουργοὶ τοῦ κράτους, ὑπουργοὶ καὶ ἔμποροι ὄφειλον νὰ καθίσωσιν ἐπὶ τοῦ ξυλίνου καθίσματος τοῦ κατέργου, καὶ ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ διανύσασιν ὀλόκληρον αὐτῶν τὸν βίον, ἐκτεθειμένοι εἰς ὅλας τὰς δυσκρασίας τοῦ ἀέρος, καὶ εἰς ὅλας τὰς κτηνωδίας τῶν φρουρῶν. Ἐὰν δὲν ἐγνωρίζομεν πόσον μεγάλη εἶνε ἡ δύναμις τῆς ἐξέως, καὶ πόσον τὸ ἡμέτερον πνεῦμα συνοικειοῦται πρὸς πάντα, καὶ ἐπὶ τέλος κατανατᾶ νὰ πιστεύῃ, καὶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐχῶσιν ἄλλως τὰ πράγματα, δυσκόλως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσῃ ὀλοκλήρους αἰῶνας τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων, ἐν χώρᾳ πολιτισμένη καὶ χριστιανικῇ, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἢ ἐν Βερσαλλίαις αὐτὴ διέδιδεν ἀπανταχοῦ τὴν λεπτότητα καὶ εὐγένειαν τῶν τρόπων, καὶ τὴν ἡμερότητα τῶν ἡθῶν. Πρὸ πάντων δὲ ἀνεξήγητον θὰ μᾶς ἐφαίνετο, πῶς εὐρίσκονται τόσοι ἔμποροι καὶ τόσοι περιηγηταί, ἀψηφόντες τόσους κινδύνους, διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εὕρισκον τὴν τύχην τοῦ Ῥεγνάρδου, ὅστις διῆλθεν ὀλόκληρᾳ ἔτη ὡς αἰχμαλωτος ἐν Ἀλγερίᾳ. Οἱ δ' ἔμποροι, ἀφ' οὐ ἐφθάνον εἰς τὰς πόλεις, ὅσων οἱ λιμένες ἦσαν ἀνοικτοὶ εἰς τὸ γαλλικὸν ἐμπόριον, ἔπρεπε νὰ ἐχῶσι τὸν τριπλοῦν ἐκεῖνον θῶρακα, περὶ οὗ λαλεῖ ὁ Ὁράτιος, διὰ νὰ βλέπωσιν ἠγχυροβολημένα παραπλευρῶς τοῦ ἰδικοῦ των αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ τουρκικὰ ἢ ἀλγερηνὰ πλοῖα, ἅτινα τοὺς κατεδιώξαν πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἅτινα ἐμελλον νὰ τοὺς καταδιώξωσι καὶ πάλιν, εὐθύς καθὼς ἀνήγοντο εἰς τὸ πέλαγος.

Ἐν Νεαπόλει ὑπάρχουσι δύο νεκροταφεῖα, τὸ παλαιὸν καὶ τὸ νέον, τὰ ὅποια ἰταλιστὶ ὀνομά-

ζονται αἰετοὶ γῶροι ἢ περιβόλοι» (campo santo). Οὕτω δ' ὀνομάζονται τὰ νεκροταφεία καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. Πρῶτον ὀνομάσθη τοιοῦτοτρόπως τὸ νεκροταφεῖον τῆς Πίσας, διότι οἱ Πισάται, ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς Παλαιστίνης, μετέφερον χῶμα ἐξ Ἱερουσαλήμ, τὸ ὁποῖον ἔθεσαν ἐντὸς περιβόλου, προσδιωρισμένου εἰς ταφὴν τῶν νεκρῶν, ὅστις διὰ τοῦτο καὶ ἐπωνομάσθη ἀρία γῆ. Τὸ νέον νεκροταφεῖον, ὅπου θάπτονται οἱ νεκροὶ σήμερον, κεῖται εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας ἀκρας τῆς πόλεως, καὶ εἶνε κατεσκευασμένον ἐν εἰδει ἀμφιθεάτρου· ἡ τοποθεσία δ' αὕτη εἶνε θαυμασία, καὶ παρουσιάζει εἰς τὸ βλέμμα ἐν τῶν θαυμασιωτέρων πανοραμάτων, ὅσα εἶνε δυνατὸν νὰ ὀνειρευθῇ ὁ ἄνθρωπος. Ὁ Οὐεσούβιος, ἡ Καμπανία, τὰ κυανᾶ κύματα τῆς Μεσογείου, τὰ πέριξ τοῦ κόλπου, ὅστις οὐδὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου ἔχει ἀνθαμιλλώμενον ἐκτὸς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τέλους ἢ λάμψις ἐκείνη τοῦ φωτός, ἢ διαφάνεια ἐκείνη τοῦ αἰθέρος, τὴν ὁποίαν εἶνε ἀδύνατον νὰ λησμονήσῃ ἐκεῖνος, ὅστις τὴν εἶδεν ἅπασι· ταῦτα καὶ μόνον ἤρουν ν' ἀφαιρέσῃσι πᾶσαν ἰδέαν πένθιμον ἀπὸ τοῦ νεκροταφείου· ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖ ὅμως ὑπάρχει τι τὸ ὀλιβερόν, τὸ ἰκανὸν νὰ λυπήσῃ τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ· αἱ κυπᾶρισσοὶ δὲν ἔχουσι τὸ σχῆμα τοῦ πένθους ὅπως ἀλαχοῦ, πανταχοῦ δὲ βλέπεις ἄνηθ, στεφάνους ῥόδων, μνημεῖα παντὸς εἶδους, καὶ ἐντὸς τῶν τοίχων σηκοὺς κατεσκευασμένους ὅπως ἐναποθέτωσιν εἰς αὐτοὺς τοὺς νεκροὺς· διότι ἐν τῷ νεκροταφείῳ δὲν ἐναποθέτουσι τοὺς νεκροὺς ἐντὸς λάκκου χαίνοντος ἐντὸς τῆς γῆς, ὃν συγκαλύπτουσι ἔπειτα ῥίπτοντες χῶμα μετὰ ψύφου πενθίμου καὶ στεναγμοφόρου, ἀλλὰ τοὺς νεκροὺς ἐναποθέτουσιν ἡσυχῶς εἰς σηκοὺς κατεσκευασμένους, ὡς προεβέβηθ, ἐντὸς τῶν τοίχων, καὶ ὁμοίους μετὰς κλίνας τῶν ἀτμοπλοίων. Τοιοῦτοτρόπως οἱ νεκροὶ εὐρίσκονται ὀλιγώτερον ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ζῶντας, καὶ ἔχουσι τὸ οὖς πλησιέστερον ἐκείνων, ὅσοι ἔρχονται ἐκεῖ νὰ ἐκφράσῃσι πρὸς αὐτοὺς ἢ τὴν στοργὴν αὐτῶν ἢ τὴν θλίψιν.

Πρὸς τὸ μέρος τοῦτο βλέπεις λοιπὸν τὴν πρωτὰν τῆς 1 Νοεμβρίου κατευθυνόμενον ἄπειρον πλῆθος λαοῦ συρρέυσαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως καὶ τῆς περιχώρου. Τὸ πλῆθος τοῦτο δὲν δύνασαι νὰ εἴπῃς, ὅτι εἶνε περιεσχεμένον καὶ σιωπηλόν, ὅπως τὸ πλῆθος ὅπερ συναθροίζεται κατὰ τοιαύτας περιστάσεις εἰς ἄλλων χωρῶν κοιμητήρια, διότι ἡ γαλήνη, ἡ ἡσυχία καὶ ἡ μετριότης τῆς γλώσσης, τῆς χειρονομίας καὶ τῶν κινήσεων εἶνε πράγματα ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὸν νεαπολιτικὸν χαρακτῆρα. Καὶ ὅμως ἡ κατὰ τὴν πρὸς τὸ κοιμητήριον πορείαν ἄνετος αὕτη φαιδρότης τοῦ πλῆθους οὐδαμῶς δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν παράφρονα φαιδρότητα, ἣτις χαρακτηρίζει τὴν ἐκ τοῦ κοιμητηρίου ἐπι-

στροφὴν αὐτῶν. Εἶνε δὲ τότε περιεργότατον θέαμα νὰ βλέπῃς ὅλον ἐκεῖνο τὸ ποικιλόχρουν πλῆθος νὰ διέρχεται τὴν πόλιν καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος ἐπ' ὄνων, ἐφ' ἵππων, ἐφ' ἀμαξῶν, διότι ὁ Νεαπολίτης δὲν ὑπάγει πεζός, εἰμὴ ἐν ἀκρᾷ ἀνάγκῃ, καὶ ὁσάκις δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλως, ὅθεν καὶ οἱ ἵπποσιδηρόδρομοι θὰ εἶνε πάντοτε ἐπικερδεστάτη ἐπιχειρήσις διὰ τὴν Νεάπολιν. Ἐκεῖ βλέπεις τὸ κλασικὸν ἀμάξιον τὸ λεγόμενον *corricolo* (corricolo), ὅπερ κατέστη τόσον δημῶδες διὰ τῆς ζωγραφικῆς. Φαντάσου κοινὴν ἀμαξάν ἀνοικτὴν μ' ἓνα ἵππον, μετὰ τοὺς τροχοὺς καὶ τὸ σανδύκιόν της ὀλίγον ὑψηλότερα· ἐντὸς τοῦ στενοῦ τούτου χώρου οἰκονομοῦνται θαυμασιῶς δώδεκα πρόσωπα, χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ ποσῶς ἡ ἰσορροπία, δύο μάλιστα ἐξ αὐτῶν στηρίζονται ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῆς ἀμάξης, καὶ ἡ θέσις των εἶνε στερεὰ ὅλως καὶ ἀκίνδυνος. Εἰς δὲ καὶ μόνος ἵππος ἄπορος καὶ κάτισχνος, καταστόλιστος δὲ μετὰ ταινίας καὶ διάφορα ἄλλα στολίδια, σύρει ὅλον τοῦτο τὸ συνονθύλευμα μετὰ ταχύτητα ἀστραπῆς.

Τοῦτο εἶνε τὸ κοινὸν δημόσιον ἀμάξιον τῆς Νεαπόλεως, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζετο ἄλλοτε καὶ ὁ πτωχότερος, ὅτε ἀκόμη ὅλος οὗτος ὁ δρόμος δὲν ἐστοίχιζεν εἰμὴ εἰκοσιπέντε μόνον λεπτά. Μετὰ τὰ δημοτικὰ ταῦτα ἀμάξια ἔρχονται αἱ λαμπραὶ καὶ πολυτελεῖς ἀμαξαί, αἵτινες εἶνε πολυπληθέστεραι ἐν Νεαπόλει καὶ αὐτῶν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου. Τὸ γὰρ εἶνε κάτοχος ἀμάξης, ἐφ' ἧς νὰ δύναται νὰ ἐξέρχεται καθ' ἐκάστην καὶ νὰ φαίνεται εἰς τὸ δημόσιον, ἰδοὺ ἡ μεγίστη ἐπιθυμία, τὸ μέγιστον πάθος τοῦ Νεαπολίτου, χάριν τοῦ ὁποῖου δύναται νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα. Βλέπεις τὸν κομψὸν ἐκεῖνον κύριον, μετὰ τὰ ὀλοκαίνουργα χειρόκτια καὶ τὴν περίκομφον ἐνδυμασίαν, ὅστις χυρεται ἐφ' ἀμάξης ὑπὸ βαρυτιμοτάτων ἵππων; Ἐὰν τὸν ἀκολουθήσῃ καθ' ἣν ὥραν ἐξέρχεται τῆς ἀμάξης, καθ' ἣν ὥραν ἐξέρχεται ἐκ τῆς θεατρικῆς παραστάσεως, ἣν παρέστησε, θὰ ἴδῃς ὅτι ἀναβαίνει κλίμακα ῥυπαρὰν οἰκίσκου ἀθλίου καὶ δυσώδους, ὅπου ἐκδυθεὶς τὴν λαμπρὰν στολὴν, μένει ἔπειτα μετὰ τὸ ὑποκάμισον. Ἐν πινάκιον μακαρονίων μετὰ παρμεσσανικὸν τυρίον, καὶ ἐν ποτήριον ὕδατος, ἰδοὺ ὅλη ἡ τράπεζά του. Ὁ δὲ μετὰ τὴν τράπεζαν μεσημβρινὸς ὕπνος, ἰδοὺ ὅλη του ἡ διασκέδασις. Ἀλλὰ δι' αὐτὸν ὅλος οὗτος ὁ πληκτικὸς βίος, ὅλαι αὐταὶ καὶ ἄλλαι παρόμοιαι στερήσεις, δὲν εἶνε τίποτε, ὅταν κατορθώσῃ δι' αὐτῶν ἐν καὶ μόνον πρᾶγμα, νὰ ἐξέλθῃ εἰς τοὺς δρόμους καὶ παρουσιασθῇ εἰς τὸν κόσμον ἐπὶ λαμπροῦ ὄχηματος.

Εἰς τὸ νεκροταφεῖον ὑπάγει ὅλον τοῦτο τὸ παρδαλὸν καὶ παμπούκιλον πλῆθος, οὗτινος ὁμως οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξαστράπτουσι τὸ αὐτὸ πῦρ, οἱ δὲ λόγοι, αἱ χειρονομίαι καὶ τὰ κινήματα ἐμ-

πνέονται ἐκ τῆς αὐτῆς ζωηρότητος. Ἄμα εἰσελθὼν ὅμως εἰς τὸ νεκροταφεῖον τὸ πλῆθος, καταλαμβάνεται ὑπὸ σιωπῆς αἰφνιδίας, καὶ εἰς τὰ πρόσωπά των ἐπιφέεται ἡ σκιά τῆς κατηφείας. Ἐκαστος ἀναζητεῖ τοὺς νεκροὺς του, καὶ ἕκαστος πορεύεται πρὸς τὸ μέρος, ὅπερ τοὺς ἐγκρύπτει. Ὅσοι ἔχουσιν ὑπόγεια σωματοφυλάκια, καὶ τοιαῦτα ὑπάρχουσι πάμπολλα, κατέρχονται εἰς τὸ μνημεῖον τοῦτο, ὅπερ συνίσταται εἰς ἓν καὶ μόνον γῶρισμα, ὅπου ὑπάρχουν κηρία, καὶ ὅπερ ὁμοιάζει μᾶλλον μὲ αἶθουσαν, παρὰ μὲ οἴκημα νεκρῶν. Τότε ἡ φύσις ἐπικρατεῖ, καὶ τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, τὰ τέως εὐθυμα καὶ φαιδρὰ, γίνονται σκυθρωπά καὶ τεθλιμμένα, καὶ τοὺς εὐθύμους καὶ θορυβώδεις λόγους διαδέχονται ὀλοφυρτοὶ καὶ κλαυθμοί, ὁ ἀκούων δὲ κατὰ πρῶτον τοὺς ὀλοφυρμῶδες τούτους νομίζει, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ νεκρῶν ἐνταφιασθέντων ἐκεῖ πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ περὶ προσώπου προσφιλοῦς, ὅπερ ἐξέπνευσε μόλις πρὸ στιγμῆς. Αἱ ἀρχαῖαι μυρολόγητραι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκδηλώσωσι ζωηρότερον τὸ πένθος αὐτῶν, ἐξαιρέσει τῆς κόμης, ἢν ἀπέσπων, καὶ ἧτις ἦτο ξένη.

Ἄλλὰ τὰ λίαν ζωηρὰ αἰσθήματα δὲν εἶνε δυνατόν καὶ νὰ διαρκέσωσι πολύ. Τὸ μειδιάμα διαδέχεται τὰ δάκρυα, ἡ θλιψὶς ὑποχωρεῖ εἰς τὴν εὐθυμίαν, καὶ ἐκεῖ, ὅπου πρὸ ὀλίγου ἀντήχουν οἱ θρήνοι καὶ οἱ κλαυθμοί, στρώνεται τρώπεζα, καὶ οἱ πρὸ ὀλίγου ἀπαρηγόρητοι τρώγουσι, γελῶσι, ψάλλουσι, μεταβαίνοντες ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο, ὅπερ ἰδιάζει εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν Νεαπολιτῶν. Ἡ παράδοξος αὕτη συνήθεια νὰ τρώγωσιν εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ἐπ' αὐτοῦ μάλιστα τοῦ τάφου, ὅπου ἤλθον νὰ κλαύσωσι, διεσώθη κατὰ παράδοσιν, ὅπως πολλοὶ ἄλλοι, ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τῆς ὁποίας ἡ Νεάπολις διέσωσε πλείωτερα ἔχνη παρὰ πᾶσαν ἄλλην πόλιν τῆς Ἱταλίας. Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος ἐσυμβούλευε τὴν μητέρα τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὴν συνήθειαν νὰ φέρῃ κρέατα ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν μαρτύρων, καὶ νὰ τρώγῃ ἐκεῖ μετ' ἄλλων χριστιανῶν.

Ἀκολούθως ἀρχίζει ἡ ἐπιστροφή, ἢν εἶνε ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις, καὶ ἧτις θὰ ὁμοιάζε κάπως μὲ τὴν ἐκ τῶν ἵπποδρομιῶν ἐπιστροφήν τῶν Ἀγγλων, ἐὰν οὗτοι εἶχον τὴν ζωηρότητα, τὴν παραφορὰν, τὸν ἀνεξάντλητον ἐνθουσιασμόν τοῦ νεαπολιτικοῦ λαοῦ. Ὅλοι οὗτοι οἱ ἄνθρωποι, μεθύοντες σχεδὸν, ὄχι ἀπὸ φαλερίνον (ὁ οἶνος οὗτος οὐδαμῶς εἶνε ἄξιος τῆς φήμης του), ἐπιστρέφουσι λαλοῦντες, χειρονομοῦντες, ψάλλοντες. Ἡ ζωηρότης τῆς πρώτης εἶνε οὐδὲν παραβαλλομένη πρὸς τὴν μετὰ μεσημβρίαν εὐθυμίαν, ἧτις πληροῖ τὴν πόλιν ὀλόκληρον θορύβου, κινήσεως, φαιδρότητος. Ὁ νεαπολιτικὸς λαὸς δὲν γνωρίζει ἐὰν εορτάζει τοὺς νεκροὺς ἢ τοὺς ζῶντας, γνωρίζει μόνον ὅτι μεταβάλλει τόπον, ὅτι γυ-

ρίζει, ὅτι μεταβάλλει πρὸς στιγμὴν τὰς συνθηθείας του, τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἀρκεῖ ὅπως ἐμπλήσῃ αὐτὸν χαρᾶς, ὃ δὲ τρόπος, καθ' ὃν ἐκδηλοῦται ἡ χαρὰ καὶ εὐθυμία του αὐτῆ, εἶνε θορυβωδέστατος. Τὸ ἐσπέρας τῆς ἡμέρας ταύτης εἶνε περιεργότατον πρᾶγμα νὰ διέλθῃς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, καὶ ἰδίως τὴν Μαργελλίναν, τὴν κατ' ἐξοχὴν δημοτικὴν ταύτην συνοικίαν.

Ἐκεῖ βλέπεις θερμαινομένους ἀπειρομεγέθεις λέβητας, πλήρεις ζέοντος ἐλαίου, ὅπου ἄλλοτε μὲν ἐρρίπτοντο ζῶντες οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ αἰρετικοί, σήμερον δὲ δὲν ἀποδέχονται ἄλλα θύματα, παρὰ τὰς λωρίδας τῶν μακαρονίων, αἵτινες εἶνε ἀτελεύτητοι, ὡς ὁ ἴσος τῆς Πηνελόπης, καὶ τὰς ὁποίας εἶδες τὸ πρῶτ' ἀπλωμένας ὁμοῦ μὲ τὰ ἀσπρόρρουχα διὰ νὰ στεγνώσωσιν εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ διαφόρων οἰκιῶν. Πλησίον τῶν λεβήτων τούτων ὑπάρχουσι πυραμίδες κρέατος λειανισμένου, ὧν τὴν φύσιν καὶ τὴν καταγωγὴν εἶνε δυσκολώτατον νὰ ἐξακριβώσῃς, καὶ πρὸς ἃς παραβαλλόμενα τὰ παμμυγῆ κρέατα τοῦ Παρισικοῦ Ὀφοπωλείου, τὰ καλούμενα ἀρ.λεκίνοι, εἶνε ἔδσμα πολυτελέστατον. Ἐρχονται ἔπειτα βουρὰ δολόκληρα χαβαρικῶν. Αὐτὰ δύνασαι νὰ τὰ δοκιμάσῃς ἀκινδύνως, διότι πρὸ ὀλίγου ἐξέβαλεν αὐτὰ ἡ θάλασσα εἰς τὴν ὄχθη τῆς Ἁγίας Λουκίας, εἶνε δὲ καὶ ποικιλώτατα καὶ νοστιμώτατα. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς εορτῆς εἶνε ὁ ὕδροπώλης· τὸ πλῆθος συνωθεῖται περίξ τοῦ χαλκοῦ του παραπήγματος, ἀπαστράπτοντος δίκην χρυσοῦ, μὲ ὑέλουσιν στιλπνάς, ὡς τὰ κύματα τοῦ κόλπου, καὶ μὲ τὸ ἀνάγλυφον τῆς Παναγίας, οὐ ἐνώπιον κρέμαται κανδήλιον ἀνημμένον. Ἄλλος ἔρχεται καὶ ζητεῖ νερόν παγωμένον καὶ ἀρωματισμένον μὲ ἄνισον καὶ λεμόνιον, τὸ ὁποῖον καταπίνει παρευθὺς, ἂν καὶ εἶνε κἄθιδρος, χωρὶς ποτε ἡ ψυχοποσία αὕτη νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ ἢ νὰ τὸν βλάψῃ. Ἄλλοι καταβροχθίζουσι μὲ τὸ βλέμμα χολοσσιαία χειμωνικά, τὰ ὁποῖα εἶνε πολὺ δελεαστικά μὲ τὸ καταπράσινόν των ἔνδυμα. Προσοχή! Ἰδοὺ ὁ ὕδροπώλης ἀρχίζει τὴν διανομὴν ἐνὸς χειμωνικοῦ. Ὀπλισμένος μὲ μάχαιραν διαχωρίζει αὐτὸ εἰς τεμάχια μακρὰ καὶ λεπτά, τὰ ὁποῖα χίλια χεῖρες εἶνε τεταμέναι διὰ νὰ τὰ λάβωσι. Μὲ δύο λεπτὰ τρώγουν, πίνουν καὶ καθαρίζονται μὲ τὸν φλοιὸν τοῦ τεμαχίου τούτου τοῦ χειμωνικοῦ. Εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον τῆς οἰκονομίας δὲν ἐφθασεν οὐδ' αὐτὸς ὁ Διογένης, ὅθεν καὶ ὁ φοιτητὴς τῆς Μαργελλίνας εἶνε πλέον φιλόσοφος ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴν τῆς κυνικῆς σχολῆς.

Ἄλλοι πάλιν μεταβαίνουσιν εἰς τὸ ὑπόγειον κοιμητήριον τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου ἔχομεν ἄλλου εἶδους σκηνήν. Ἀπὸ τῆς παραμονῆς ἤδη τὸ κοιμητήριον τοῦτο εἶνε καταστόλιστον μὲ πρασίνοὺς θάμνους καὶ μὲ ἄνθη, αἱ δὲ δίοδοι καὶ πάροδοι εἶνε κατάφωτοι.

Οἱ νεκροὶ ἐξήχθησαν ἐκ τῶν σωρῶν αὐτῶν, περιεδύθησαν μὲ πλούσια ἐνδύματα, καὶ κατεσημειώθησαν μ' ἐπιγραφὰς πομπῶδεις· ὁ δὲ λαὸς δέεργεται καὶ ἀπολαύει τὸ παράδοξον τοῦτο θέαμα, ὅπερ εἰς αὐτὸν δὲν εἶνε ἀσύνηθες. Ἡ ἔκθεσις δ' αὐτῆ τῶν σκελετῶν τῶν νεκρῶν δὲν λαμβάνει χώραν ἐν Νεαπόλει μόνον· τοῦτο γίνεται καὶ ἐν Ῥώμῃ, πολλοὶ δὲ περιηγηταὶ ἐπισκέπτονται τὴν ἐκεῖ νεκρώσιμον κρύπτην τῶν Καπουκίνων. Ἐκεῖ κιγκλιδώματα σιδηρᾶ προφυλάττουσι τοὺς ἐντετιχισμένους σκελετοὺς, ἐν οἷς ἴστανται ὄρθιοι οἱ σκελετοὶ, φοροῦντες τὴν μοναστικὴν αὐτῶν ἐνδυμασίαν. Ἐκαστος τῶν ἀποθνησκόντων Καπουκίνων ἔρχεται καὶ καταλαμβάνει ἐκ περιτροπῆς τὴν οἰκίαν θεσιν ἐν τῇ κρύπτῃ ταύτῃ, παραγκωνίζων τοὺς παλαιότερους, καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἤδη τεθνεώτας· ὅλοι δὲ οἱ τοῖχοι τῆς κρύπτης ταύτης ἐγκλειοῦσι σωροὺς σκελετῶν καὶ ὀστέων διατεταγμένων μετὰ πολλῆς τέχνης. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἰταλικὰ ἐκκλησιαὶ περικλειοῦσι σωροὺς ὀστέων, ἀπεξηραμμένων ἐκ τοῦ ἀέρος· καὶ ἐν Παρισίοις δὲ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κοιμητηρίου τῶν «Ἀθῶνων» περιεῖχεν ἄλλοτε τοιοῦτους σωροὺς ὀσῶν.

Τὸ ἔθιμον τοῦτο τοῦ μεταποιεῖν τὰ νεκροταφεῖα εἰς περιπατητήρια δὲν ἰδιάζει μόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὑπάρχει δὲ καὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλληντίας, ἰδίως δὲ εἰς τὸ Θύριχον καὶ τὴν Λουκέρνην. Δὲν ὑπάρχει περιηγητῆς, ὅστις νὰ μὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μονῦδριον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Λουκέρνης, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς κοιμητήριον, καὶ διὰ τῶν ἀψιδῶν τοῦ ὁποῖου ἀπολαύει τις τὴν μεγαλοπρεπῆ θέαν τῆς λίμνης καὶ τῶν περικλειόντων αὐτὴν ὄρεων. Πρὸ πάντων ὅμως τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐπικρατεῖ ἐν Ἀνατολῇ, ὅπου ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου δὲν συνεπάγεται καὶ ἰδέας τόσον θλιβεράς καὶ πενθίμους, ὅσον παρὰ τοῖς βορειοτέροις λαοῖς. Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει νεκροταφεῖον εἶνε ἔτι ἀνώτερον τοῦ νεαπολιτικοῦ κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν τοπογραφικὴν λαμπρότητα. Αἱ Ὀθωμανίδες συνέρχονται ἐκεῖ κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν, καὶ διημερεύουσι συνομιλοῦσαι, προγευματίζουσαι, ἢ καὶ συνδιαλεγόμεναι μὲ τοὺς νεκρούς. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ τάφου εἶνε ἀνοιγμένη τρύπα, συγχωνωνοῦσα ἀκριβῶς μὲ τὸ ὕψος τοῦ νεκροῦ, ἢ δὲ τρύπα αὕτη ἐπιτρέπει τὰς τοιοῦτου εἶδους συνδιαλέξεις, εἰς αἷς μόνον ἢ φαντασίαι τοιοῦτων δεισιδαιμόνων καὶ παιδαριωδῶν ὄντων εἶνε δυνατὸν νὰ διδῆ πίστιν.

Ἡ δὲ συνήθεια αὕτη, δι' ἧς συνοικεῖται τις μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου, καὶ δὲν εὐρίσκει ἐν αὐτῇ φοβερόν τι ἢ φρικώδες, δὲν εἶνε ἄρα γε πολὺ λογικωτέρα παρὰ τὴν ἡμετέραν; Δὲν εἶχον πλειοτέραν φιλοσοφίαν οἱ Αἰγύπτιοι, οἵτινες ὁσάκις ἐώρταζον ἢ ἐσυμποσίαζον, ἔθετον ἐν μέσφ

τοῦ συμποσίου καὶ μίαν σωρὸν νεκροῦ, καθὼς καὶ οἱ Σῖναι, οἵτινες φιλοδώροῦσι πρὸς ἀλλήλους φέρετρα, καὶ οἵτινες, μετὰ τῶν πολυτίμων ἐπίπλων, ὅσα στολιζοῦσι τὰς αἰθούσας των, ἔχουσι καὶ τὰ φέρετρα, ἅτινα θὰ τοὺς ὑποδεχθῶσι μίαν ἡμέραν; Ὁσαυμάζουσι συνήθως τοὺς σταῖκους διὰ τὴν πρὸς τὰς περιπετεῖας τοῦ βίου ἀπαθείαν των, ἀλλὰ τί εἶνε ὅμως αὕτη παραβαλλομένη πρὸς τὴν ψυχρὰν ἀδιαφορίαν τῶν Ἰνδῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς, περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ Φραγκλῖνος ἐν τῇ πρὸς τὰς πολιτικὰς χώρας ἐκδρομῇ αὐτοῦ; Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ὅταν πλέον τὸ γῆρας ἀποβῆ εἰς αὐτοὺς λίαν ὀχληρὸν, προσκαλοῦσι τοὺς φίλους των εἰς γεῦμα, ὅπερ παρασκευάζουσιν εἰς τὸ χεῖλος λάκκου ἀνοικτοῦ. Μετὰ τὸ γεῦμα τὰ τέκνα πνίγουσι τοὺς γονεῖς των, τοὺς θάπτουσι εὐσεβῶς ἐντὸς τῶν ἀνοικτῶν λάκκων, καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέρχονται. Οἱ Καννιβάλοι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τοὺς ἔτρωγον, νομίζοντες ὅτι ἐκπληροῦσιν οὕτω θρησκευτικὸν χρέος. «Βάρβαρε, ὅστις τρώγει τοὺς γονεῖς σου, ἔλεγε ποτε ἱεραπόστολος πρὸς ἕνα τῶν ἀγρίων τούτων.— Ἀχάριστε, ὅστις τοὺς ἀφίνεις νὰ τοὺς τρώγουν οἱ σκώληκες», ἀπεκρίθη ἐκεῖνος! . . .

Καὶ βάρβαροι ἀληθῶς ἦσαν οἱ λαοὶ, ὅσοι ἐν τῷ θανάτῳ οὔτε ἐβλεπον οὔτε ἐπεδίωκον ἀλλοτὶ παρὰ τὸ πέρας τῶν δεινῶν τοῦ βίου, ἐν ᾧ ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος ἐν τῷ θανάτῳ ζητεῖ τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου αἰνίγματος, τὸ ζήτημα τῆς μελλούσης ζωῆς, τὴν βεβαιότητα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Τὸ αἶσθημα τοῦτο, τὸ ἰσχυρότατον πάντων μετὰ τὸ θρησκευτικόν, ἐφανερῶς πολλὰκις καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐνθυμήθητε ὅτι, ὅτε κατὰ πρότερον οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδος ἐδίδαξαν τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἐδέησε νὰ διακοπῶσι τὰ μαθήματά των, ἐνεκα τοῦ πλήθους τῶν μαθητῶν, ὅσοι ἠτοχοῦν διὰ νὰ γνωρίσωσι τὴν νέαν ταύτην ζωὴν. Ἐνθυμήθητε ὁμοίως καὶ τὴν ὠραίαν ἐκείνην παράδοσιν, ἣτις μαρτυρεῖ πόσον σπουδαίως ἀπσχόλησεν αἰετοτε τὰς ἐκλεκτάς καὶ ἀνωτέρας διανοίας τὸ περὶ μελλούσης ζωῆς ζήτημα.

Δύο τῶν εὐφυστέρων συγγραφέων, οἵτινες ἤκμασαν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμῶν των, ὁ Μαρκίλιος Φικῖνος καὶ ὁ Ἰωσήφ Μερκάτης, ἐπανεφέρουν ἀδιακόπως εἰς τὰς συνδιαλέξεις των τὸ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ζήτημα, ἐπὶ τέλος δ' ἐσυμφώνησαν, ὅστις ἀποθάνῃ πρότερον, νὰ ἐπανέλθῃ ὅπως ἀποκαλύψῃ εἰς τὸν ἐπιζῶντα τὰ τῆς ἄλλης ζωῆς. Πρωτὰν τινὰ, ἐν ᾧ ὁ Μερκάτης ἐεργάζετο ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ, ἀκούει ἐξωθεν καλπασμὸν ἵππου, καὶ φωνὴν καλοῦσαν ὀνομαστικῶς αὐτόν, καὶ λέγουσαν ταῦτα: «Ἰωσήφ, Ἰωσήφ, ὅλα εἶνε ἀληθῆ». Μόλις δ' ἤνοιξε τὸ παράθυρόν του, καὶ εἶδε φάσμα ἀπαγόμενον ἐφ' ἵππου μετ' ὀλίγας δ' ὥρας ἐφθα-

σεν εἰς τὰς ἀκοάς του ἢ φήμη τοῦ θανάτου τοῦ Μαρκελλίου Φικίνου. Τοῦτο εἶνε παράδοσις, ἀλλ' ἐξηγεῖ κάλλιστα τὴν γαλήνην, μεθ' ἧς ἕλαστος νοήμων καὶ κύριος τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων ἄνθρωπος βλέπει προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, μετ' ὅλην τὴν φρικώδη παρασκευὴν, μεθ' ἧς συνήθως τὸν περικυκλοῦσι παρ' ἡμῖν. Ἐλαστος αὐτῶν δύναται νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ Β. Σαμπιέρρου: «Γνωρίζω ὅτι ἀφίνω τὴν γῆν, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν ζωὴν».

[Desprez].

Q.

ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ

«Εἰ λύπης ἐθέλεις κρατεῖν, περιπόλει τοὺς τάφους, καὶ τοῦ πάθους ἐξεῖς τὸ φάρμακον, καὶ τὰς μεγίστας τῶν ἀνθρώπων εὐημερίας ἐπόψει οὐ περαιτέρω κόνεως κεκτημένας τὸ φύσημα». Διὰ τῆς φιλοσοφικῆς παραινέσεως ταύτης τελειώνει ἡ ΠΕ' ἐπιστολὴ Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμοκάττου. Ἀλλὰ τὰ τουρκικὰ νεκροταφεῖα δὲν εἶνε τόπος πρὸς μελαγχολικὰς σκέψεις· ἐκεῖ οὐδεὶς ὑπάγει ἵνα θρέψῃ τὴν θλίψιν του ἢ νὰ φιλοσοφήσῃ. Ἐποκάτθων τούτου μὲν τοῦ δένδρου βλέπει τις ἐστρωμένῃ ἐπὶ τῆς χλόης αὐτοσχέδιον τράπεζαν, καὶ περὶ αὐτὴν κυκλοφοροῦσαν τὴν ἡδύλαλον πλύσκαρ τοῦ Χρηστοπούλου· ὀλίγα βήματα δὲ παρεκτὴ τὸν ἐμβροίῃ καὶ φιλήρεμον Τούρκον καπνίζοντα τὴν πίπαν του καὶ ῥοφούντα τὸν ἀναπόφευκτον εἰς ἅπασαν ἐξοχὴν καρχῆν, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν βράσιν δίδει ξεχωριστὴν τινα, καθὰ λέγουσιν, οὐσίαν τὸ τοῦ ἀγιασματός ὕδωρ καὶ παρακάτω νεαράν Ὀθωμανίδα κρατοῦσαν πρόχρον καὶ καταχέουσαν ἐξ αὐτοῦ ὕδωρ εἰς τὴν ῥίζαν τῆς παρὰ τὸν τάφον τῆς καρδίας τῆς φυτευμένης κυπαρίσσου, μὴ λησμονοῦσα νὰ γεμίσῃ ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς πλακῆς ἐγκεκολλημένα ἐπὶ τούτου βαθυλώματα, ὅπως ἐρχόμενα πίνωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὰ ἐπὶ τῶν δένδρων νεοτεύοντα στρουθία!

Τὰ μνήματα δὲ τοῦ Σταυροδρομίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε τόπος διασκεδάσεως, συναναστροφῆς, εὐθυμίας· εἶν' ὁ συνήθης τοῦ Σταυροδρομίου περίπατος. Ἡ θέσις εἶνε τὸσον ὡραία, ὁ ὀρίζων τὸσον ἐκτεταμένος, ἡ θέα τὸσον λαμπρά, ποικίλη καὶ γραφικὴ, ὥστε μόλις ἐνθυμεῖται τις ὅτι περιπατεῖ ἐπὶ ἀνθρωπίνων ὀστέων. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἀντικειμένων, ὅσα περισπῶσιν εὐαρέστως τὸν περιδιαβάζοντα, ἢ συρροὴ τῶν περιπατούντων, τῶν ἱπαζόντων, ἐδῶ βωδάμαξα, ἢ χιιτόβια, ἢ ταλίκαι μὲ χαρέμια, ἐκεῖ λόχοι στρατιωτῶν μετὰ μουσικῆς, παρεκτὴ χορεύσας, ψηφοπαίκτηι, αἰῶραι, παλαιστραῖ, πωληταὶ παντὸς εἶδους τροφίμων, μουσικαὶ διακναίουςαι πολυτρόπως τὴν ἀκοήν, ἢ διὰ τῆς Βουλγαρικῆς ραϊίδας, ἢ διὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ σείστρου, ἢ διὰ τοῦ τραχυφώνου ζουρῆ, ἢ διὰ τῆς ἀρχαϊκῆς λύρας, καὶ μετὰξὺ τούτων ὄ-

λων καὶ κανὲν Ἀρμενικὸν λείψανον¹, προβαίνον, ἐν μέσῳ στενωπέων ψαλμοψιδῶν, πρὸς τὸ τελευταῖόν του ἄστυον, χωρὶς νὰ διακόψῃ οὔτε τῶν θεατῶν τὴν εὐθυμίαν, οὔτε τῶν πωλητῶν τὴν κερδοσκοπίαν, ὅλα ταῦτα βυθίζουσι τὸν θεατὴν εἰς ὠκεανὸν εὐδρέστου ἐκστάσεως.

(Ἐστία. Ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ν. Βυζαντίου).

ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ

καὶ ἡ διάφορος αὐτῶν ἑκφρασις.

[Ἐκ τῶν τοῦ Charles Blanc].

Τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα εἶνε τρόπον τινὰ τὰ φωνήεντα καὶ τὰ σύμφωνα τοῦ σιωπηλοῦ ἀλφαβήτου διὰ τοῦ ὁποῖου λαλεῖ πρὸς ἡμᾶς ἡ Κτίσις, ἀμφοτέρω δὲ ταῦτα συννοοῦνται ἐντὸς τοῦ φωτός, ὅπερ ἀναδεικνύον καθιστᾶ καταληπτὰ πρὸς ἡμᾶς τὰ σχήματα καὶ ὁρατὰ τὰ χρώματα, ἀποδίδον εἰς αὐτὰ τὰς διαφορὰς αὐτῶν ποιότητος καὶ παραλλαγᾶς.

Ἡ φύσις δὲν μεταχειρίζεται πάντοτε καὶ τὰς δύο ἑκφράσεις, διότι τὰ πάντα ἐν αὐτῇ δὲν ἔχουσιν ὀρισμένον σχῆμα καὶ χρῶμα. Ὁ οὐρανός, ὁ ἀήρ, καὶ ἡ οὐμίχλη π. χ. ἔχουσι χρώματα, τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα δὲν εἶνε ἀκριβῶς ὀρισμένον καὶ περιγεγραμμένον. Πρὶν ἀνατελεῖν καὶ γεῖν ὁρατὸς εἰς ἡμᾶς ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου, ἢ ἡὼς μᾶς ἀνοίγει κειμηλιοθήκην χρωμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται τις νὰ περιορίσῃ εἰς σχῆμα τι ὀρισμένον, ὥστε ὁ ἡμέτερος ὀφθαλμὸς δύναται νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῆς λευκότητος τῆς αὐγῆς εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός, διερχόμενος τὸ χρυσοειδὲς κίτρινον, τὸ χρυσομήλινον (πορτοκαλί), τὸ μιλτόχρουν, τὸ πορφυροῦν, τὸ ἰώδες, καὶ τὸ βαθὺ κυανοῦν, τὸ γειννιάζον ἀμέσως πρὸς τὸ σκότος. Τανάπαλιν ἡ φύσις ἐσχεδιάσεν ἀκριβῶς καὶ εὐπεριγράφως σχήματα, χωρὶς ὅμως ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰ καὶ ὀρισμένον τι χρῶμα. Τοιαῦτα π. χ. εἶνε ὁ σταλακτικτῆς, ἢ ἀσβεστός· ὅθεν καὶ ὀνομάζομεν αὐτὰ ἄχρωμα.

Ὅταν αἱ δύο αὐταὶ ἑκφράσεις συνυπάρχωσιν, ἐπικρατεῖ πάντοτε ἡ μία ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' εἴτε τὸ σχῆμα ἐπικρατεῖ, εἴτε τὸ χρῶμα, ἢ σχέσις αὐτῶν ἀνάγεται ὄχι μόνον εἰς τὴν ὄρασιν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐνδοτάς τῆς ἡμετέρας ψυχῆς δυνάμεις. Παραλείπομεν τὰς ἰδιαιτέρας καὶ ὅλως τοπικὰς ἐννοίας, ὅσας οἱ διάφοροι λαοὶ ἀπέδωκαν εἰς τὰ χρώματα, καὶ λέγομεν ὅτι ὑπάρχει συγγένεια φυσικὴ μετὰξὺ τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει, ἀρμονία μετὰξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν,

1. Ἐὰν παρασταθῇ τις εἰς κηδεῖαν Ἀρμενικὴν, θέλει ἴδει αὐτοὺς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐξέφερον καὶ ἔθαψαν τὸν νεκρὸν μετ' ὀλολυγᾶς καὶ στενωτυπίας ῥηξικαρδίους, νὰ στρωθῶσι μετέπειτα κατὰ γῆς, καὶ νὰ τελείωσι τὸ περίδειπνον, καὶ ἐκκενόντες συγχρότερον, εἰς ἀνάκτυσιν καὶ μνήμην τοῦ τελευτήσαντος, τὰ ποτήριά των, νὰ τελειώσωσιν εὐθυμότερα τὴν σκηνὴν, χορεύοντες πολλὰς περὶ τὸν τάφον.